

Gehuwd of ongehuwd samenwonen: verschillen in welbevinden?

Martine Corijn

Foto: Image 100

Samenvatting

In de literatuur verwijst de 'cohabitation gap' naar de vaststelling dat ongehuwd samenwonende partners minder gelukkig zijn dan gehuwden. Uit onderzoek blijkt dat naarmate ongehuwd samenwonen meer voorkomt in een land, het verschil in welbevinden tussen gehuwden en ongehuwde partners minder groot is. Nu in ons land steeds meer mensen ongehuwd (blijven) samenwonen, kan men de vraag stellen of het welbevinden van ongehuwd samenwonende partners verschilt van dat van gehuwden. Op basis van gegevens uit twee surveys blijkt dat er in ons land, met zijn matig niveau van ongehuwd samenwonen, geen 'cohabitation gap' is. Ongehuwd samenwonende mannen en vrouwen zijn niet systematisch minder tevreden dan gehuwde mannen en vrouwen. Wel overwegen ongehuwd samenwonenden vaker dan gehuwden om hun relatie te beëindigen.

Inleiding

Eerdere studies vergeleken het welbevinden van volwassenen naargelang van hun burgerlijke staat (Stack & Eshleman, 1998). Doordat ook steeds meer niet-gehuwden samenwoonden met een partner verschoof de aandacht naar een vergelijking van het welbevinden van gehuwden en ongehuwd samenwonenden. Ongehuwd samenwonen als leefvorm heeft in Europa naargelang van het land een andere betekenis (Heuveline & Timberlake, 2004; Hiekel, Liefbroer & Poortman, 2014; Perrelli-Harris e.a., 2009). Die betekenis hangt onder meer samen met de frequentie waarmee de leefvorm voorkomt en met de fase in de levensloop waarin ongehuwd wordt samengewoond. Is men al gehuwd (geweest)? Zijn er (al) eigen kinderen en/of stiefkinderen?

In Vlaanderen kwam het ongehuwd samenwonen pas laat en traag op gang. Sinds de eeuwwisseling is het voorkomen van deze leefvorm echter snel en sterk toegenomen en kon deze leefvorm via de wettelijke samenwoning ook worden beschermd. De toename blijkt bijvoorbeeld uit het sterk toegenomen aantal eerste huwelijken dat wordt voorafgegaan door een periode van ongehuwd samenwonen (Pasteels, Corijn & Mortelmans, 2012), uit het hoge aandeel paren dat ongehuwd samenwoont na de ontbinding van een eerste huwelijk (Corijn, 2013a) en uit het continu groeiende aandeel huishoudens dat uit ongehuwd samenwonende paren bestaat (Corijn, 2014; Lodewijckx, 2008). Eén op de drie ongehuwd samenwonende paren kiest ook voor een wettelijke samenwoning; vooral nooit-gehuwden doen dit (Corijn, 2014). Ook de maatschappelijke aanvaarding van het ongehuwd samenwonen is in Vlaanderen snel en sterk toegenomen; er zijn nog amper tegenstanders (Corijn, 2013b).

Onderzoek gaf aan dat in Europa partners die ongehuwd samenwonen minder gelukkig zijn dan gehuwden. Doch bleek deze 'cohabitation gap' kleiner te zijn naarmate

ongehuwd samenwonen vaker voorkwam in een land (Soons & Kalmijn, 2009; Wiik, Keizer & Lappegård, 2012). In de Verenigde Staten van Amerika komt een dergelijk verschil in welbevinden niet voor (Brown & Kawamura, 2010; Willets, 2006). Recent werd in Europese landen echter vastgesteld dat ongehuwd samenwonenden die van plan zijn om te huwen gelukkiger zijn dan deze die dit (nog) niet van plan zijn (Wiik e.a., 2012). In de Verenigde Staten zijn recent ook vooral de ongehuwd samenwonenden die niet van plan zijn om te huwen minder gelukkig dan de andere ongehuwd en gehuwd samenwonenden (Brown, Manning & Payne, 2014).

Het psychische welbevinden van gehuwden en ongehuwd samenwonende partners wordt doorgaans gemeten aan de hand van hun levenstevredenheid en/of hun geluk (Soons & Kalmijn, 2009). Recent vergelijkt men ook de relatiekwaliteit, het engagement, de positieve en negatieve interacties binnen de relatie, alsook de plannen met de relatie (Brown & Kawamura, 2010; Brown, Manning & Payne, 2014; Hansen, Mourn & Shapiro, 2007; Wiik, Bernhard & Noack, 2009; Wiik e.a., 2012; Willets, 2006).

De vraag die we in deze bijdrage beantwoorden is: verschilt in ons land, met zijn matig niveau van ongehuwd samenwonen (Corijn, 2014), het welbevinden van ongehuwd samenwonenden en gehuwden? We preciseren in de analyses of de ongehuwd samenwonenden al dan niet reeds een huwelijk achter de rug hebben en hanteren diverse metingen van welbevinden.

1. Samen meer of minder gelukkig

Wie samenwoont met een partner is gelukkiger dan wie alleenwoont. Dit komt in allerlei studies steeds weer naar voor (Aassve, Goisis & Sironi, 2012; Symoens e.a., 2011). Doch in de literatuur wordt geopperd dat volwassenen die ongehuwd samenwonen met een partner minder gelukkig zijn dan zij die dat gehuwd doen. Er zijn twee algemene achterliggende redeneringen (Soons & Kalmijn, 2009). Enerzijds wordt gedacht dat gehuwd samenwonen kenmerken heeft die ongehuwd samenwonen niet heeft en dat deze kenmerken het welbevinden verhogen; anderzijds wordt gedacht dat partners die kiezen om ongehuwd samen te wonen een selecte groep zijn die hoe dan ook minder gelukkig is.

In ons land worden recent de meeste eerste en volgende huwelijken voorafgegaan door een periode van ongehuwd samenwonen. Ongehuwd samenwonen is een soort testfase van de relatie of een voorbereiding op een huwelijk (Corijn, 2013a; Hiekel e.a., 2014; Pasteels, Corijn & Mortelmans, 2012). Als ongehuwd samenwonen een soort testfase van het samenwonen met de partner is vóór een eventueel eerste huwelijk, dan kunnen we verwachten dat het welbevinden van partners die ongehuwd samenwonen varieert van zeer goed (omdat de relatie goed verloopt en een voortzetting van de relatie voor de hand ligt, eventueel zelfs met een bevestiging in een huwelijk) tot eerder slecht (omdat men verwacht dat de test tot een breuk zal leiden). Daarom wordt in recent onderzoek een onderscheid gemaakt tussen het welbevinden van ongehuwd samenwonenden zonder en met plannen om te huwen (Brown e.a., 2014; Wiik e.a., 2009; Wiik e.a., 2012). Als ongehuwd samenwonen een leefvorm is na het verbreken van een eerste huwelijk, dan kunnen we - bovenop de kenmerken van een testfase vóór een eventueel volgend huwelijk - veronderstellen dat de betrokkenen wat meer reserve hebben tegenover geluk in een nieuwe relatie of net meer geluk ervaren na een mislukte eerdere relatie. Uit onderzoek blijkt dat wie tevoren reeds een samenwoonrelatie heeft verbroken, doorgaans minder gelukkig is in een nieuwe relatie en vaker plannen heeft om uit elkaar te gaan (Soons & Kalmijn, 2009; Wiik e.a., 2009; Wiik e.a., 2012). Met andere woorden, bovenop het eventuele negatieve effect van het ongehuwd samenwonen op het welbevinden, kan ook nog eens het negatieve effect van een eerdere verbroken samenwoonrelatie komen. Als ongehuwd samenwonen een volwaardig alternatief vormt voor een huwelijk, omdat men bijvoorbeeld principieel tegen een huwelijk is of een huwelijk irrelevant vindt (Hiekel e.a., 2014), dan kunnen

we verwachten dat ongehuwd samenwonenden even gelukkig zijn als gehuwden, zeker als er geen selectie speelt. Als gehuwden echter vinden dat ze minder gemakkelijk dan ongehuwd samenwonenden uit een ongelukkige relatie kunnen stappen, dan kan dit de gemiddelde mate van geluk van gehuwden reduceren, omdat de groep meer ongelukkigen omvat. Recent wordt dan ook aan gehuwden gevraagd naar overwegingen en/of plannen om uit hun relatie te stappen. Gehuwden overwegen duidelijk minder vaak een beëindiging van hun relatie dan ongehuwd samenwonenden (Wiik e.a., 2009; Wiik e.a., 2012).

Bij het vergelijken van het welbevinden van ongehuwde en gehuwde partners moet dus zeker rekening worden gehouden met de fase in de levensloop waarin het ongehuwd of gehuwd samenwonen zich bevindt. Welbevinden van personen die samenwonen met een partner omvat diverse aspecten. We onderscheiden in deze bijdrage de subjectieve waardering van het leven en van de relatie, het persoonlijke welbevinden, de perceptie van gedrag in de relatie, het perspectief op de relatie en de gezondheid.

Maar ook andere factoren bepalen het zich goed voelen in een relatie (Aassve e.a., 2012; Brown & Kawamura, 2010; Hansen e.a., 2007; Soons & Kalmijn, 2009; Wiik e.a., 2012; Willets, 2006). Mannen zijn doorgaans gelukkiger dan vrouwen, ook al maken ze deel uit van een zelfde koppel. De mate van geluk wijzigt met de leeftijd, hoewel deze relatie zeker niet rechtlijnig dalend is. Het zich goed voelen in een relatie wijzigt met de duur van de relatie, maar ook hier is het verloop niet eenduidig dalend. Over de impact van kinderen op het welbevinden zijn de onderzoeksresultaten weinig consistent. Hoger opgeleiden zijn doorgaans gelukkiger dan lager opgeleiden. Werklozen hebben een duidelijk lager welbevinden dan anderen. Meer religieuze volwassenen zijn doorgaans gelukkiger dan minder religieuze. Naast deze sociaal-demografische kenmerken, spelen uiteraard ook nog andere individuele kenmerken, zoals persoonlijkheidskenmerken een rol (Sodermans, Corijn & Matthijs, 2014). De invloed van kenmerken op meso-niveau en macro-niveau op het welbevinden ligt buiten het bereik van deze bijdrage (Diener e.a., 2010).

2. Gegevens en onderzoeksmethode

Om de diversiteit van het ongehuwd samenwonen in België en in het Vlaamse Gewest goed te kunnen vatten, moeten we een beroep doen op twee databronnen. De eerste databron betreft gegevens uit de '*Generations and Gender Survey*' (GGs) bij een representatieve steekproef van inwoners uit ons land van 18 jaar tot 79 jaar (De Winter e.a., 2011; Pasteels, Lodewijckx & Mortelmans, 2013). Het GGS-bestand laat toe een onderscheid te maken tussen ongehuwd samenwonenden die nog nooit zijn gehuwd en ongehuwd samenwonenden die een echtscheiding achter de rug hebben alsook tussen gehuwden in een eerste huwelijk en hertrouwen. Een beperking tot enkel personen uit het Vlaamse Gewest resulteert in vrij kleine aantallen¹; daarom doen we de analyses op de gegevens voor België, doch controleren we voor eventuele verschillen tussen de drie gewesten. De tweede databron betreft gegevens uit de '*Scheiding in Vlaanderen*' survey (SiV) bij inwoners uit het Vlaamse Gewest die voor het eerst huwden in de periode 1971-2008 (Mortelmans e.a., 2011; Pasteels, Mortelmans & Van Bavel, 2011). De SiV-steekproef was danig samengesteld dat ongeveer een derde van deze ooit-gehuwden nog steeds gehuwd was (intact huwelijk) en dat twee derde reeds gescheiden was (niet-intact huwelijk). Personen die een tweede maal uit de echt waren gescheiden, maakten geen deel uit van de SiV-steekproef. Het SiV-bestand laat toe een onderscheid te maken tussen ongehuwd samenwonenden na een eerste verbroken huwelijk, gehuwden in een eerste huwelijk en hertrouwen.

---

¹ In het Vlaamse Gewest omvat de afgebakende onderzoeksgroep 1.020 mannen en 1.115 vrouwen, met bijvoorbeeld slechts 41 hertrouwde mannen en 75 hertrouwde vrouwen.

We beperken de analyses tot personen die samenwonen met een partner. Aan personen die wel een partner hebben, maar er niet mee samenwonen (Living apart together of LAT) werden niet dezelfde vragen inzake welbevinden gesteld (GGP, 2011). Het welbevinden van deze groep in vergelijking met dat van samenwonende partners komt expliciet aan bod in een recente studie van Tai, Baxter en Hewit (2014).

De GGS-data werden verzameld gedurende een zeer lange periode (februari 2008 - mei 2010). Daarom delen we de onderzoeksgroep op in geboortecohorten eerder dan in leeftijdsgroepen. We selecteren de personen geboren in de jaren 1950-1989. De SiV-data werden verzameld in de periode september 2009 - december 2010. Gegeven de selectie van de steekproef op huwelijksjaar (gehuwd in 1971-2008), selecteren we voor de analyses, naar analogie met de GGS-gegevens, de volwassenen geboren in de periode 1950-1989.

De GGS-gegevens betreffen een steekproef van personen en werden gewogen volgens de GGS-richtlijnen om representatief te zijn voor de Belgische bevolking (Vandeschrick & De Winter, s.d.). De SiV-gegevens zijn afkomstig uit een disproportionele steekproef van huwelijken, naargelang het huwelijk al dan niet reeds was ontbonden (Pasteels e.a., 2011). Voor de analyses werden de gegevens overeenkomstig de SiV-richtlijnen (www.relatiesinvlaanderen.be) gewogen om representatief te zijn voor de betrokken huwelijks- en echtscheidingscohorten. De analyses worden afzonderlijk gedaan voor mannen en voor vrouwen onder meer omdat in het SiV-onderzoek mannen en vrouwen tot eenzelfde (ontbonden) huwelijk kunnen behoren en er aldus een afhankelijkheid tussen de gegevens bestaat. Bovendien scoren voor bijna alle afhankelijke variabelen mannen en vrouwen significant anders. In tabel 1 staat per survey, de verdeling van de mannen en de vrouwen uit de onderzoeksgroep naargelang van hun burgerlijke staat, alsook naargelang van hun woonplaats, geboortecohort en samenwooncohort. De oudste respondenten zijn ongeveer 60 jaar; de jongste ongeveer 20 jaar. De burgerlijke staat van de partner van de ongehuwd samenwonenden werd niet in rekening gebracht; de meerderheid van de partners heeft echter eenzelfde burgerlijke staat (Corijn, 2014).

Beide surveys omvatten een reeks vragen die peilen naar aspecten van het welbevinden (de items staan in bijlage). Een eerste reeks betreft de *waardering van het leven* en *van de relatie*. Aangezien in beide surveys de meeste respondenten (op een 10-puntenschaal) aangeven dat ze *zeer tevreden zijn met hun leven of met hun relatie*, leggen we de grens voor de minder tevreden groep op een score lager dan 9. In de SiV-survey werd ook gevraagd hoe *gelukkig* men was *in de relatie* en hoe men de *relatiekwaliteit* beoordeelde. De drie items inzake dit laatste aspect werden zo gescoord dat een hogere gemiddelde score een geringere kwaliteit van de relatie aangeeft. Het persoonlijke *welbevinden* wordt in beide surveys gemeten aan de hand van de mate waarin men *depressieve gevoelens* ervaart. In de GGS-survey wordt dit aangevuld met een inschatting van de mate van *eenzaamheid*. In de SiV-survey wordt dit aangevuld met een inschatting van *emotionele klachten* en van een *lage zelfwaardering*. In de GGS-survey werd gedrag binnen de relatie bevraagd via de frequentie van *meningsverschillen* over diverse aspecten. We onderscheiden de groep die aangeeft ooit over iets meningsverschillen te hebben van diegenen die nooit over iets meningsverschillen hebben. Binnen de SiV-survey werd gepeild naar de frequentie van communicatie, steun, ruzie en agressief gedrag binnen de relatie. Voor elk van deze aspecten werd een gemiddelde geconstrueerd dat wijst op ontoereikend gedrag zoals *weinig communicatie* en *weinig steun* of op negatieve interacties zoals *veel ruzie* en *vaak agressief gedrag*. Welbevinden in een relatie kan ook worden afgeleid uit de plannen die men heeft met de relatie. Jammer genoeg werd in geen van beide surveys aan de ongehuwd samenwonenden gevraagd of ze van plan zijn om te huwen. Hierdoor kan ook geen nader onderscheid worden gemaakt inzake de betekenis van het ongehuwd samenwonen voor de betrokkenen. Wel werd in beide surveys gepeild naar hoe men de *voortzetting van de relatie* inschatte; dit weerspiegelt het welbevinden in de relatie. In de GGS-survey werd gevraagd of men een *einde van de relatie* had

overwogen en of men de *intentie had om de relatie te beëindigen*. In de SiV-survey werd gevraagd of er de voorbije 12 maanden *moeilijkheden* waren geweest in de relatie en of men een *beëindiging van de relatie* had overwogen. Tot slot werd ook naar de *gezondheid* als cruciaal aspect van welbevinden gepeild. We onderscheiden in beide surveys de personen die zich *niet gezond* noemen en deze die aangeven een *langdurige ziekte of chronische aandoening* te hebben. Daarnaast weten we of GGS-respondenten *beperkt zijn in hun dagdagelijkse doen door een ziekte* en weten we in welke mate SiV-respondenten *lichamelijke klachten* hebben. Aan de GGS-respondenten werd eveneens gevraagd hoe ze *denken* over gehuwd versus ongehuwd samenwonen; op basis van vier items werd een gemiddelde inzake meer *traditionele opvattingen* geconstrueerd. Hoewel dit geen aspect van het welbevinden is, verwijzen we naar deze opvattingen in de slotbeschouwingen.

Tabel 1. Burgerlijke staat, woonplaats, geboortecohort en samenwooncohort van de personen die samenwonen met een partner, per survey en geslacht

	GGS België (volwassenen: proportioneel)		SiV Vlaanderen (partners uit eerste huwelijken: disproportioneel)	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
<i>Burgerlijke staat</i>				
Nooit-gehuwd	16,4	17,5	--	--
Gehuwd	70,7	67,6	36,7	40,9
Gescheiden	6,6	7,5	30,8	27,8
Hertrouwd	6,2	7,3	32,4	31,3
<i>Woonplaats</i>				
Vlaams Gewest	59,6	61,3	100	100
Waals Gewest	31,5	30,2	--	--
Brussels Hoofdst. Gew.	8,9	8,5	--	--
<i>Geboren in</i>				
1950-59	30,7	29,2	33,8	26,7
1960-69	33,2	30,9	45,7	42,8
1970-79	28,1	27,4	18,3	26,7
1980-89	8,1	12,5	2,1	3,7
<i>Start huidig samenwonen met partner in</i>				
1970-79	17,7	17,5		
1970-89			28,8	30,9
1980-89	23,7	22,7		
1990-99	28,6	25,3	29,0	30,4
2000-09	33,0	34,5	42,2	38,7
N ongewogen	1.639	1.904	747 uit intact + 1.282 uit niet-intact huwelijk	909 uit intact + 1.302 uit niet-intact huwelijk
N gewogen	1.687	1.797	2.035	2.228

-- niet beschikbaar.

Bron: GGS 2008-2010 en SiV 2009-2010.

Voor de meeste aspecten van welzijn controleren we voor de *duur van het samenwonen* aan de hand van de periode waarin het huidige samenwonen met de partner startte. Voor de fysieke gezondheidsaspecten controleren we voor de *leeftijd* aan de hand van de periode waarin de persoon werd geboren². De variatie inzake het ongehuwd of gehuwd samenwonen controleren we bijkomend voor de *aanwezigheid van inwonende kinderen* omdat dit deel uitmaakt van de leefvorm. In de GGS-survey kunnen we *werkende*, *werkloze* en andere *niet-werkende* personen onderscheiden. In de SiV-survey onderscheiden we werkende en niet-werkende personen. Daarnaast controleren we voor het *opleidingsniveau* (LSO of lager, HSO en HO) en voor *religie* (in de GGS-survey op basis van de vraag 'behoort u tot een levensovertuiging?'; in de SiV-survey op basis van een dichotomisering van de score op 10-puntenschaal inzake de mate van religiositeit)³.

Voor de afhankelijke variabelen waarvan de verdeling van de scores geconcentreerd is aan één zijde, zoals de mate van tevredenheid, geluk en gezondheid, gebruiken we voor de multivariate analyses een logistische regressie-analyse. Voor de andere afhankelijke variabelen gebruiken we een gewone (ordinary least squares) regressie.

Het vergelijken van resultaten afkomstig uit twee verschillende bronnen is steeds een moeilijke zaak, omdat een verschillend resultaat steeds aan meerdere factoren te wijten kan zijn en het niet eenduidig is aan welke factor(en) het verschil toe te schrijven is. Gelijkaardige resultaten op basis van uiteenlopende gegevensbronnen versterken daarentegen de bevinding. In de tabellen 2 tot 6 stellen we de significante verschillen inzake welbevinden tussen de onderscheiden groepen voor aan de hand van pijlen. Alle afhankelijke variabelen zijn geconstrueerd als maat van on-welbevinden; een verminderd welbevinden of een ontbreken van welbevinden. Een opwaartse pijl geeft een positief effect aan; met andere woorden een toename van het on-welbevinden of dus minder welbevinden. Een neerwaartse pijl geeft een negatief effect aan; met andere woorden minder on-welbevinden of dus meer welbevinden. Het aantal pijlen geeft de significantie van het effect aan: 1, 2 of 3 pijlen staan respectievelijk voor $p < 0,05$, $p < 0,01$ en $p < 0,001$.

3. Resultaten

We presenteren achtereenvolgens de resultaten voor de subjectieve waardering van het leven en van de relatie, het persoonlijke welbevinden, de perceptie van gedrag in de relatie, het perspectief op de relatie en de gezondheid.

3.1. Subjectieve waardering van het leven en van de relatie

In ons land verschilt de mate van (on)tevredenheid met het leven en met de relatie niet systematisch naargelang men ongehuwd samenwoont met een partner of gehuwd is (tabel 2). Binnen de totale groep GGS-volwassenen die samenwonen met een partner zijn enkel de nooit-gehuwde GGS-mannen iets meer ontevreden over hun relatie dan de gehuwde GGS-mannen (in hun eerste huwelijk). Binnen de ooit-gehuwde SiV-volwassenen die samenwonen met een partner zijn de hertrouwde SiV-mannen duidelijk minder ontevreden met hun leven en minder ongelukkig in hun relatie dan de gehuwde mannen (in hun eerste huwelijk); ze zijn ook veel positiever over de kwaliteit van hun nieuwe relatie. Bij de GGS-vrouwen is geen sprake van een 'cohabitation gap', ook niet bij de nooit-gehuwde. Hertrouwde SiV-vrouwen zijn meer tevreden met hun

² Gezien de sterke samenhang tussen leeftijd (geboortecohort) en duur van het samenwonen (start samenwooncohort) controleren we niet voor beide aspecten tegelijkertijd.

³ We geven geen overzicht van de gemiddelden en/of verdeling van de afhankelijke en onafhankelijke variabelen. Vooreerst betreft het zeer veel variabelen. Daarnaast betreffen ze enerzijds resultaten voor België en anderzijds voor Vlaanderen. Tot slot zijn de steekproeven niet op dezelfde wijze samengesteld. De focus van deze bijdrage ligt op de verschillen naargelang het gehuwd of ongehuwd samenwonen.

leven dan gehuwde SiV-vrouwen, doch ze zijn niet meer of minder gelukkig in hun nieuwe relatie. SiV-vrouwen die na hun echtscheiding ongehuwd samenwonen, zijn daarentegen ongelukkiger in hun relatie en negatiever over de kwaliteit van hun relatie dan gehuwde SiV-vrouwen, doch niet meer ontevreden met hun eigen leven. Bij de ooit-gescheiden SiV-vrouwen komt dus wel een 'cohabitation gap' naar voor.

Tabel 2. Significante verschillen in de subjectieve waardering van het leven en van de relatie, naargelang van de leefvorm, per geslacht

	Ontevreden over relatie	Ontevreden met leven	Ongelukkig in relatie	Geringe relatie- kwaliteit
	GGs	SiV	SiV	SiV
<i>Mannen</i>				
Burgerlijke staat (ref.=gehuwd)				
Nooit-gehuwd	↑			
Gescheiden				
Hertrouwd		↓ ↓ ↓	↓ ↓	↓ ↓
Inwonende kinderen (ref.=geen)	↑		↑ ↑	
<i>Vrouwen</i>				
Burgerlijke staat (ref.=gehuwd)				
Nooit-gehuwd				
Gescheiden			↑ ↑ ↑	↑ ↑ ↑
Hertrouwd		↓ ↓		
Inwonende kinderen (ref.=geen)	↑ ↑	↑ ↑		↑

Gecontroleerd voor verschillen inzake gewest (GGs), duur van het samenwonen, tewerkstelling, opleidingsniveau en religie.

↑ meer ↓ minder: hoe meer pijlen, hoe significanter het verband respectievelijk $p < 0,05$; $p < 0,01$; $p < 0,001$.

Bron: GGS 2008-2010 en SiV 2009-2010.

Meer consistent, doch niet systematisch, is dat zowel bij mannen als bij vrouwen die samenwonen met een partner, de aanwezigheid van inwonende kinderen de ontevredenheid over het leven en over de relatie vergroot.

Met andere woorden, het al dan niet ongehuwd samenwonen bepaalt niet systematisch de subjectieve waardering van het leven en van de relatie. Ook het al dan niet gescheiden zijn doet dat niet. Hertrouwde SiV-mannen⁴ hebben (opnieuw en/of meer) geluk gevonden in een relatie en zijn meer tevreden met hun leven. Hertrouwde SiV-vrouwen zijn enkel meer tevreden met hun leven, niet met hun relatie. Gescheiden SiV-vrouwen die opnieuw samenwonen met een partner doch (nog) niet hertrouwd zijn, lijken in een fase te zitten waarbij het samenwonen nog wordt uitgetest; er is nog onvrede over de relatie; verwachtingen lijken nog niet ingelost. Het ontbreken van deze effecten bij de GGS-groep kan te wijten zijn aan de geringere omvang van bijvoorbeeld de ooit-gescheiden groep. Inwonende kinderen kunnen de waargenomen positieve effecten verzwakken en de negatieve effecten vergroten. De waardering van de relatie hangt samen met de duur van de relatie. Meer gelovige partners beoordelen hun leven en hun relatie positiever, doch niet op alle aspecten.

⁴ Aangezien de SiV-steekproef geen personen omvat die een tweede echtscheiding achter de rug hebben, is de groep hertrouwden beperkt tot volwassenen die (alsnog) in hun tweede huwelijk zijn. Echtscheidingen in een tweede huwelijk zijn echter zeldzaam (Corijn, 2012).

3.2. Subjectief welbevinden

In ons land hangt het subjectieve welbevinden van mannen die samenwonen met een partner niet systematisch samen met hun burgerlijke staat, noch met de aanwezigheid van inwonende kinderen (tabel 3). Hertrouwde SiV-mannen hebben iets minder vaak een lagere zelfwaardering; dit sluit aan bij hun eerder vastgestelde positievere waardering van hun leven en van hun partnerrelatie. Hertrouwde GGS-mannen voelen zich iets eenzamer dan gehuwde GGS-mannen. In beide surveys geven vrouwen die een echtscheiding achter de rug hebben, of ze nu hertrouwd zijn of ongehuwd samenwonen, vaker depressieve klachten aan. Dit vertaalt zich bij SiV-vrouwen niet in meer emotionele klachten noch in een lagere zelfwaardering. Dit vertaalt zich bij GGS-vrouwen wel in een grotere eenzaamheid. Inwonende kinderen verlagen soms in enige mate het subjectieve welbevinden van vrouwen.

Het subjectieve welbevinden hangt wel systematisch samen met de activiteitsstatus: zowel mannen als vrouwen die werken, voelen zich beter. Dit welbevinden stijgt ook systematisch met het opleidingsniveau.

Tabel 3. Significante verschillen in het subjectieve welbevinden naargelang van de leefvorm, per geslacht

	Depressieve gevoelens		Emotionele klachten	Lage zelfwaardering	Eenzaamheid
	GGS	SiV	SiV		GGS
<i>Mannen</i>					
Burgerlijke staat (ref.=gehuwd)					
Nooit-gehuwd					
Gescheiden					
Hertrouwd				↓	↑
Inwonende kinderen (ref.=geen)					↑
<i>Vrouwen</i>					
Burgerlijke staat (ref.=gehuwd)					
Nooit-gehuwd					
Gescheiden	↑↑	↑↑			↑↑↑
Hertrouwd	↑↑↑	↑			↑
Inwonende kinderen (ref.=geen)		↑		↑	

Gecontroleerd voor verschillen inzake gewest (GGS), duur van het samenwonen, tewerkstelling, opleidingsniveau en religie.

↑ meer ↓ minder: hoe meer pijlen, hoe signifikanter het verband respectievelijk $p < 0,05$; $p < 0,01$; $p < 0,001$.

Bron: GGS 2008-2010 en SiV 2009-2010.

3.3. Perceptie van gedrag in relatie

De waardering en/of kwaliteit van de relatie blijkt ook uit de perceptie van het gedrag binnen de relatie (tabel 4). Nooit-gehuwde GGS-mannen die samenwonen met een partner rapporteren meer dan anderen meningsverschillen in de relatie; eerder zagen we dat ze ook meer ontevreden waren met hun relatie. Een bijkomende analyse (resultaten niet getoond) geeft aan hoe dit het resultaat is van twee effecten: ongehuwd samenwonenden hebben vaker meningsverschillen dan gehuwden of hertrouwden; doch een echtscheidingservaring vermindert de kans op meningsverschillen, waardoor vooral nooit-gehuwde samenwonende mannen meningsverschillen rapporteren. Hertrouwde SiV-mannen rapporteren minder vaak

ontoereikend gedrag in de relatie (zoals weinig communicatie en weinig steun) en minder vaak negatieve interacties (zoals veel ruzie), dan gehuwde mannen. Dit sluit aan bij hun eerder vastgestelde grotere tevredenheid over de relatiekwaliteit. Gescheiden SiV-vrouwen die ongehuwd samenwonen hebben enkel iets meer klachten over een gebrek aan communicatie dan gehuwde vrouwen, doch niet over andere gedragsaspecten. Hun eerder vastgestelde grotere ongenoegen over de relatie (tabel 2) vertaalt zich dus niet in meer klachten over ontoereikend of negatief gedrag binnen de relatie.

Inwonende kinderen brengen met zich mee dat SiV-mannen en -vrouwen minder steun ervaren in de relatie en meer ruzie rapporteren. Voor SiV-mannen leidt dit ook tot een verschil in de perceptie van de hoeveelheid communicatie in de relatie. De aanwezigheid van inwonende kinderen bepaalt echter niet het voorkomen van agressief gedrag, zoals schreeuwen en geweld.

Tabel 4. Significante verschillen in gedrag in de relatie naargelang van de leefvorm, per geslacht

	Weinig communicatie	Weinig steun	Agressief gedrag	Veel ruzie	Meningsverschillen
<i>Mannen</i>					
Burgerlijke staat (ref.=gehuwd)	SiV				GGs
Nooit-gehuwd					↑ ↑
Gescheiden					
Hertrouwd	↓ ↓ ↓	↓ ↓ ↓	↓		
Inwonende kinderen (ref.=geen)	↑	↑ ↑ ↑		↑	
<i>Vrouwen</i>					
Burgerlijke staat (ref.=gehuwd)					
Nooit-gehuwd					
Gescheiden	↑				
Hertrouwd					
Inwonende kinderen (ref.=geen)		↑ ↑ ↑		↑ ↑ ↑	

Gecontroleerd voor verschillen inzake gewest (GGs), duur van het samenwonen, tewerkstelling, opleidingsniveau en religie.

↑ meer ↓ minder: hoe meer pijlen, hoe signifikanter het verband respectievelijk $p < 0,05$; $p < 0,01$; $p < 0,001$.

Bron: GGs 2008-2010 en SiV 2009-2010.

De duur van de relatie speelt een rol in de perceptie van het gedrag: ontoereikend en negatief gedrag neemt af naarmate de relatie langer duurt. Meer gelovige partners rapporteren ook minder dit soort gedrag.

3.4. Perspectief op samenblijven

Het welbevinden in een relatie weerspiegelt zich ook in het perspectief op de verderzetting van de relatie. Verschillen naargelang van de burgerlijke staat komen duidelijk naar voor (tabel 5). Nooit-gehuwde GGs-mannen overwegen vaker om hun relatie te beëindigen en/of hebben hiertoe vaker de intentie. Dit sluit aan bij hun eerder vastgestelde ontevredenheid met de relatie en hun frequentere meningsverschillen. Ooit-gescheiden GGs-mannen die opnieuw (gehuwd of ongehuwd) samenwonen denken niet meer of minder dan gehuwde GGs-mannen aan het verbreken van hun relatie. Gescheiden SiV-mannen die ongehuwd samenwonen rapporteren meer moeilijkheden in hun relatie en denken ook vaker aan het beëindigen van hun relatie dan gehuwde en hertrouwde mannen. Deze visie die toch enige onvrede met de relatie

uitdrukt, was nochtans niet weerspiegeld in een negatievere waardering van de relatie, een geringer subjectief welbevinden en/of meer ontoereikend of negatief gedrag in de relatie. Ook bij GGS-vrouwen zien we een effect van het ongehuwd samenwonen. Wie (nog) niet gehuwd of hertrouwd is, overweegt vaker de relatie stop te zetten⁵. Bij de SiV-vrouwen treedt echter een duidelijk echtscheidingseffect op, daar zowel de ongehuwd samenwonende als de hertrouwde vrouwen vaker moeilijkheden in hun relatie ervaren en vaker een stopzetting van hun relatie overwegen. Ongehuwd samenwonende SiV-vrouwen zijn, zoals vastgesteld in tabel 2, negatiever over hun relatie; bij hertrouwde SiV-vrouwen kwam geen grotere onvrede tot uiting in hun oordeel over de relatiekwaliteit. De ervaren moeilijkheden en de intentie om de relatie te beëindigen was bij beide groepen gescheiden SiV-vrouwen ook niet weerspiegeld in de perceptie van concreet ontoereikend of negatief gedrag in de relatie (tabel 4).

De aanwezigheid van inwonende kinderen verhoogt de kans dat men de relatie wil beëindigen, behalve bij GGS-mannen. Dit is in tegenstelling tot wat in de literatuur wordt verwacht namelijk dat kinderen een beschermende factor zijn voor de relatiestabiliteit (de Graaf & Kalmijn, 2006). Het sluit ook niet aan bij de vaststelling van Wiik e.a. (2012) dat kinderen geen effect hebben op plannen om de relatie te beëindigen. Een positief effect kan er op wijzen dat ouders ook het welzijn van hun kinderen in rekening brengen en dat een stopzetting van hun partnerrelatie dan soms beter is. Het kan ook dat een relatiebreuk vaker wordt overwogen, doch niet wordt uitgevoerd als er kinderen zijn. Er zijn geen andere factoren die het perspectief op de verderzetting van de relatie systematisch beïnvloeden.

Dat ongehuwd samenwonenden vaker overwegen om hun relatie stop te zetten ondersteunt de idee dat deze leefvorm (voor sommigen althans) een testfase is. Bovendien is het wettelijk ook gemakkelijker om deze relatievorm te beëindigen. Doch ook hertrouwde SiV-vrouwen houden het perspectief op een relatiebreuk open, ook al hebben ze geen expliciete onvrede of klachten over dit tweede huwelijk.

Tabel 5. Significante verschillen in het perspectief op de relatie naargelang van de leefvorm, per geslacht

	Einde van de relatie overwogen	Intentie om de relatie te beëindigen	Moeilijkheden in de relatie	Einde van de relatie overwogen
<i>Mannen</i>				
Burgerlijke staat (ref.=gehuwd)	GGS		SiV	
Nooit-gehuwd	↑	↑		
Gescheiden			↑ ↑ ↑	↑ ↑ ↑
Hertrouwd				
Inwonende kinderen (ref.=geen)			↑	↑
<i>Vrouwen</i>				
Burgerlijke staat (ref.=gehuwd)				
Nooit-gehuwd	↑			
Gescheiden	↑ ↑	↑	↑ ↑	↑ ↑ ↑
Hertrouwd			↑	↑ ↑
Inwonende kinderen (ref.=geen)	↑	↑ ↑ ↑	↑	

Gecontroleerd voor verschillen inzake gewest (GGS), duur van het samenwonen, tewerkstelling, opleidingsniveau en religie.

↑ meer ↓ minder: hoe meer pijlen, hoe signifikanter het verband respectievelijk $p < 0,05$; $p < 0,01$; $p < 0,001$.

Bron: GGS 2008-2010 en SiV 2009-2010.

⁵ Bij GGS-vrouwen wordt het positieve effect van het ongehuwd samenwonen versterkt door een bijna significant positief effect van een echtscheiding; bij GGS-mannen is dit laatste effect negatief doch niet significant.

3.4. Gezondheid

Ook de fysieke gezondheid vormt een aspect van het welbevinden. Zelfs na controle voor leeftijd, geven hertrouwde SiV-mannen een iets minder goede gezondheid aan en geven hertrouwde GGS-mannen vaker fysieke beperkingen aan. Verder treden bij mannen geen consistente verschillen naargelang van de burgerlijke staat op; bij vrouwen daarentegen wel (tabel 6). Zowel GGS- als SiV-vrouwen die een echtscheiding achter de rug hebben, geven vaker fysieke gezondheidsproblemen aan, ongeacht of ze nu hertrouwd zijn of ongehuwd samenwonen, dan vrouwen in hun eerste huwelijk (en nooit-gehuwde vrouwen die samenwonen met een partner). Ze noemen hun gezondheid minder goed, hebben vaker een chronische aandoening, hebben vaker fysieke beperkingen en lichamelijke klachten. Vrouwen met een echtscheidingservaring gaven ook meer psychische gezondheidsklachten, zoals depressieve gevoelens, aan (tabel 3).

Inwonende kinderen spelen geen rol in de perceptie van de eigen fysieke gezondheid. Uiteraard bepaalt de leeftijd mee de perceptie van de gezondheid; doch ook het opleidingsniveau en de tewerkstelling beïnvloeden systematisch deze perceptie.

Tabel 6. Significante verschillen inzake de gezondheid naargelang van de leefvorm, per geslacht

	Geen goede gezondheid		Chronische aandoening		Fysieke beperkingen	Lichamelijke klachten
<i>Mannen</i>						
Burgerlijke staat (ref.=gehuwd)	GGs	SiV	GGs	SiV	GGs	SiV
Nooit-gehuwd						
Gescheiden						
Hertrouwd		↑			↑ ↑	
Inwonende kinderen (ref.=geen)						
<i>Vrouwen</i>						
Burgerlijke staat (ref.=gehuwd)						
Nooit-gehuwd						
Gescheiden	↑ ↑	↑ ↑	↑	↑	↑	↑
Hertrouwd	↑ ↑	↑ ↑		↑ ↑	↑ ↑	↑ ↑ ↑
Inwonende kinderen (ref.=geen)						

Gecontroleerd voor verschillen inzake gewest (GGs), leeftijd, tewerkstelling, opleidingsniveau en religie.
 ↑ meer ↓ minder: hoe meer pijlen, hoe signifikanter het verband respectievelijk $p < 0,05$; $p < 0,01$; $p < 0,001$.

Bron: GGS 2008-2010 en SiV 2009-2010.

Slotbeschouwingen

In ons land, met zijn matig niveau van ongehuwd samenwonen, is geen sprake van een systematische 'cohabitation gap'. De GGS-onderzoeksgroep met zijn twee types ongehuwd samenwonenden brengt uitzonderlijk, enkel bij mannen, een (positief) effect van ongehuwd samenwonen op het onwelbevinden naar voor, dat echter getemperd wordt door een (negatief) effect van een echtscheidingservaring. Dit resulteert bij nooit-gehuwde mannen in iets meer onvrede over hun relatie en meer meningsverschillen in hun relatie. Deze groep ongehuwde samenwonende mannen is een selecte en heterogene groep. De mannen die (zeer) gelukkig waren in hun ongehuwd samenwonen, hebben die relatie wellicht al bevestigd met een huwelijk; de mannen die (zeer) ongelukkig waren hebben die relatie wellicht inmiddels al beëindigd. De onderzoeksgroep omvat dus naast de groep die tevreden is en zich voorbereidt op

een huwelijk en een groep die (tevreden is en) nooit zal huwen, ook een groep die de relatie nog aan het uittesten is. Hoe groot elk van deze drie groepen is, is niet gekend. In het GGS-onderzoek werd jammer genoeg niet naar de intentie om te huwen gevraagd. Wel blijkt dat de ongehuwd samenwonenden iets meer dan de anderen overweegt de relatie te beëindigen. Recent onderzoek laat zien dat vooral de groep die (nog) niet de intentie heeft om te huwen minder tevreden is met de relatie (Brown e.a., 2014; Wiik e.a., 2012). Bij GGS-vrouwen stellen we die verschillen inzake relatie-onvrede echter niet vast; wel de verhoogde kans op een relatiebreuk. Onder ooit-gescheiden SiV-vrouwen zijn de ongehuwd samenwonende vrouwen minder tevreden over hun relatie; minder ook dan de hertrouwde vrouwen.

Een tweede effect van ongehuwd samenwonen ligt meer voor de hand. Alle ongehuwd samenwonenden – zowel nooit-gehuwde als gescheidene – overwegen vaker dan gehuwden en hertrouwen om hun relatie te beëindigen. De juridische mogelijkheden hiertoe zijn uiteraard gemakkelijker. Ongehuwd samenwonenden houden een beëindiging van hun relatie meer voor ogen, ook al sluit dit niet aan bij meer onvrede over hun relatie. Bij de ooit-gescheiden SiV-vrouwen speelt ook een echtscheidingseffect, daar ook hertrouwde SiV-vrouwen vaker overwegen om hun relatie te beëindigen, ook al hebben ze niet meer concrete klachten over hun relatie.

Hertrouwde SiV-mannen zijn tevreden met hun leven, met hun relatie en met zichzelf en zijn positief over het gedrag in de relatie, meer zelfs dan gehuwde mannen in een eerste huwelijk. Deze mannen hebben in een nieuw huwelijk (meer of opnieuw) geluk gevonden. Opvallend is dat dit niet geldt voor hertrouwde SiV-vrouwen. Hertrouwde SiV-vrouwen houden immers zelfs meer het perspectief op het beëindigen van hun tweede huwelijk open. Dat we deze effecten niet vinden in de GGS-onderzoeksgroep kan te wijten zijn aan het geringere aandeel respondenten dat niet in een eerste huwelijk zit.

Het is voor vrouwen vooral een echtscheidingservaring die samengaat met een geringer subjectief welbevinden (depressieve gevoelens) en meer fysieke gezondheidsklachten. De aard van de samenhang is niet eenduidig te bepalen: ofwel laat een verbroken huwelijk negatieve sporen na in hun psychische en fysieke welzijn ofwel hebben meer depressieve vrouwen en fysiek minder gezonde vrouwen een grotere kans op een echtscheiding (gevolgd door een nieuwe samenwoonrelatie). Een echtscheidingseffect speelt bij vrouwen nochtans geen rol in de perceptie van concreet gedrag in de relatie.

Voor beleidsverantwoordelijken is de boodschap alvast dat het welbevinden van volwassenen in ons land niet systematisch afhangt van hun keuze om gehuwd of ongehuwd samen te wonen. Ongehuwd samenwonenden denken vooral duidelijk minder traditioneel over het huwelijk dan de gehuwden en hertrouwen, zo blijkt uit de GGS-survey (resultaten niet getoond). Wel weerspiegelt het ongehuwd samenwonen de mogelijkheid en/of behoefte om gemakkelijker uit de relatie te kunnen stappen, hoewel in ons land ook echtscheiding wettelijk zeer gemakkelijk werd gemaakt.

In deze bijdrage hebben we ongehuwd samenwonenden enkel kunnen onderscheiden naargelang van hun burgerlijke staat. Recent onderzoek inzake types van ongehuwd samenwonen wijst echter op het belang van de betekenis die de leefvorm voor de betrokkenen heeft (Hiekel & Castro-Martin, 2014; Hiekel e.a., 2012). In ons land worden recent de meeste eerste en volgende huwelijken voorafgaan door een periode van ongehuwd samenwonen (Corijn, 2013a; Pasteels e.a., 2012). Met een perspectief op een (eventueel) huwelijk blijft ongehuwd samenwonen een testfase en/of een voorbereidingsfase. Er zijn in ons land nog steeds weinig nooit-gehuwden die ongehuwd samen blijven wonen (Corijn, 2014). Er zijn wel steeds meer gescheidenen die ongehuwd samen blijven wonen. In Vlaanderen is 7 jaar na het einde van het eerste huwelijk slechts 17% hertrouwd (Vanassche e.a., 2013) en woont van alle ooit-gescheidenen sinds 1970 30% ongehuwd samen en is 30% hertrouwd (Corijn, 2013a). Vooral de wens voor kinderen in de nieuwe relatie bepaalt de keuze voor een huwelijk

(Corijn, 2013a). Opvattingen over het huwelijk reflecteren eveneens deze keuze. Met of zonder perspectief op een (eerste of volgend) huwelijk, blijft ongehuwd samenwonen een leefvorm waarbij de uitstapmogelijkheden gemakkelijker en groter zijn, zo bleek in deze bijdrage.

Bibliografie

Aassve, A., Goisis, A. & Sironi, M. (2012). Happiness and childbearing across Europe. In: *Social Indicators Research*, 108, 65-86.

Brown, S. & Kawamura, S. (2010). *Relationship quality among cohabitators and marrieds in older adulthood*. Ohio: Bowling Green State University: Working Paper Series, 1.

Brown, S., Manning, W. & Payne, K. (2014). *Relationship quality among cohabiting versus married couples*. Ohio: Bowling Green State University: Working Paper Series, 3.

Corijn, M. (2012). *De sluiting en ontbinding van een eerste, tweede en derde huwelijk. Een analyse op basis van Rijksregistergegevens*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering, SVR-webartikel 1.

Corijn, M. (2013a). *Ongehuwd samenwonen na een echtscheiding in Vlaanderen*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering, SVR-Webartikel 3.

Corijn, M. (2013b). Gezinsvorming en -ontbinding in het Vlaamse Gewest: Veranderingen in gedrag en in opvattingen sinds 2000. In: Corijn, M. & Van Peer, C. (red.). *Gezinstransities in Vlaanderen*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering, SVR-Studie, 2, 109-134.

Corijn, M. (2014). *Ruimtelijke spreiding van het ongehuwd samenwonen in Europa, België en het Vlaamse Gewest*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering, SVR-Webartikel 9.

De Graaf, P. & Kalmijn, M. (2006). Change and stability in the social determinants of divorce: a comparison of marriage cohorts in the Netherlands. In: *European Sociological Review*, 22(5), 561-272.

De Winter, T., Lauwereys, G., Vanderbeken, H., Dewaleffe, S., Pasteels, I. & Neels, K. (2011). [Wave 1 Fieldwork](#). In: *GGP Belgium Paper Series*, 2.

Diener, E., Helliwell, J.J. & Kahneman, D. (2010). *International differences in well-being*. Oxford: Oxford University Press.

GGP (2011). Over de relaties van de Belgen. In: *Belgium Policy Brief* 1.

Hansen, T., Mourn, T. & Shapiro, A. (2007). Relational and individual well-being among cohabitators and married individuals in midlife: recent trends from Norway. In: *Journal of Family Issues*, 28, 910-933.

Heuveline, P. & Timberlake, J.M. (2004). The role of cohabitation in family formation: the United States in comparative perspective. In: *Journal of Marriage and the Family*, 67, 2, 1214-1230.

Hiekel, N. & Castro-Martin, T. (2014). Grasping the diversity of cohabitation: fertility intentions among cohabiters across Europe. In: *Journal of Marriage and Family*, 76, 489-505.

- Hiekel, N., Liefbroer A.C. & Poortman, A.-R. (2014). Understanding diversity in the meaning of cohabitation across Europe. In: *European Journal of Population*. Online only.
- Lodewijckx, E. (2008). *Veranderende leefvormen in het Vlaamse Gewest, 1990-2007 (en 2021). Een analyse van de rijksregistergegevens*. Brussel: SVR-Rapport 3.
- Mortelmans, D., Pasteels, I., Bracke, P., Matthijs, K., Van Bavel, J. & Van Peer, C. (red.) (2011). *Scheiding in Vlaanderen*. Leuven: Acco.
- Norton, R. (1983). Measuring marital quality: A critical look at the dependent variable. In: *Journal of Marriage and Family*, 45(1), 141-151.
- Pasteels, I., Corijn, M. & Mortelmans, D. (2012). Voorhuwelijks samenwonen: een vergelijking tussen intacte en niet-intacte huwelijken in Vlaanderen. In: *Relaties en Nieuwe Gezinnen*, 4.
- Pasteels, I., Lodewijckx, E. & Mortelmans, D. (2013). Gezinsttransities in de levensloop van mannen en vrouwen. In: M. Corijn & C. Van Peer (red.), *Gezinsttransities in Vlaanderen*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering, SVR-studie 2, 37-72.
- Pasteels, I., Mortelmans, D. & Van Bavel, J. (2011). Steekproef en dataverzameling. In: Mortelmans, D., Pasteels, I., Bracke, P., Matthijs, K., Van Bavel, J. & C. Van Peer (red.) (2011). *Scheiding in Vlaanderen*. Leuven: Acco, 27-64.
- Perrelli-Harris, B. e.a. (2009). *Examining nonmarital childbearing in Europe: How does union context differ across countries?* Rostock: MPIDR Working Paper 21.
- Soons, J. & Kalmijn, M. (2009). Is marriage more than cohabitation? Well-being differences in 30 European countries. In: *Journal of Marriage and Family*, 71, 1141-1157.
- Stack, S. & Eshleman, J.R. (1998). Marital status and happiness: a 17-nation study. In: *Journal of Marriage and the Family*, 60(2), 527-536.
- Sodermans, A.K., Corijn, M. & Matthijs, K. (2014). *Relationship satisfaction in first and higher order unions. Does his and her personality matter?* Lezing op de conferentie van het European Network for the Sociological and Demographic Study of Divorce, Parijs, October 2-4.
- Symoens, S., Colman, E., Pasteels, I. & Bracke, P. (2011). Welbevinden van (ex-)partners en kinderen. In: Mortelmans, D., Pasteels, I., Bracke, P., Matthijs, K., Van Bavel, J. & C. Van Peer (red.) (2011). *Scheiding in Vlaanderen*. Leuven: Acco, 237-266.
- Tai, T., Baxter, J. & Hewitt, B. (2014). Do co-residence and intentions make a difference? Relationship satisfaction in married, cohabiting, and living apart together couples in four countries. In: *Demographic Research*, 31, 71-104.
- Vanassche, S., Corijn, M., Sodermans, A.K. & Matthijs, K. (2013). Gezinsttrajecten van ouders en kinderen na een (echt)scheiding. In: M. Corijn & C. Van Peer (red.), *Gezinsttransities in Vlaanderen*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering, SVR-studie 2, 73-108.
- Vandeschrick, J.P. & De Winter, T., (s.d.). *Codebook GGS Belgium – Wave 1*. Brussel: ADS.
- Wiik, K.A., Bernard, E. & Noack, T. (2009). A study of commitment and relationship quality in Sweden and Norway. In: *Journal of Marriage and Family*, 71, 465-477.

Wiik, K.A., Keizer, R. & Lappegård, T. (2012). Relationship quality in marital and cohabiting unions across Europa. In: *Journal of Marriage and Family*, 74 389-398.

Willetts, M.C. (2006). Union quality comparisons between long-term heterosexual cohabitation and legal marriage. In: *Journal of Family Issues*, 27, 110-127.

Bijlage

Subjectieve waardering van het leven en van de relatie

SiV: Hoe tevreden of ontevreden bent u met uw leven tegenwoordig? (0: helemaal niet – 10: helemaal tevreden)

GGs: In welke mate bent u tevreden over de relatie met uw echtgeno(o)t(e)/partner? (0: helemaal ontevreden – 10: helemaal tevreden)

SiV: Hoe gelukkig of ongelukkig voelt u zich in uw relatie?(1:ongelukkig - 10: perfect gelukkig)

SiV: Relatiekwaliteit (Quality of Marriage Index, Norton 1983)(1:akkoord - 7:niet akkoord; gemiddelde) We hebben een goede relatie / Mijn relatie met mijn partner is zeer stabiel / Mijn relatie met mijn partner is sterk / Mijn relatie met mijn partner maakt me gelukkig / Ik voel me echt deel van een team met mijn partner.

Subjectief welbevinden

Depressieve gevoelens

GGs: (1: zelden of nooit – 4: altijd of bijna altijd; gemiddelde) Ervaren gevoelens voorbij week: neerslachtige stemming / depressief / leven is mislukking / angstig / eenzaam / huilen / bedroefd.

SiV: (1: zelden of nooit – 4: altijd of bijna altijd; gemiddelde) Hoe vaak gedurende de voorbij week Voelde u zich gedeprimeerd / Voelde u dat alles wat u deed met moeite ging / Hebt u slecht geslapen / Was u gelukkig / Voelde u zich eenzaam / Hebt u van het leven genoten / Voelde u zich droevig / Had u het gevoel dat u niet op gang kon komen.

SiV: In welke mate is elk van de volgende uitspraken op u, zoals u de laatste tijd bent, van toepassing? (1: ja – 5: neen; gemiddelde) Ik ervaar een leegte om me heen / Er zijn genoeg mensen op wie ik in geval van problemen kan terugvallen / Ik heb veel mensen op wie ik volledig kan vertrouwen / Er zijn voldoende mensen met wie ik me nauw verbonden voel / Ik mis mensen om me heen / Vaak voel ik me in de steek gelaten.

Eenzaamheid

GGs: (1: ja – 3: neen; gemiddelde) Er zijn voldoende mensen waarop ik kan terugvallen in geval van problemen / Ik ervaar een leegte / Ik mis mensen om me heen / Ik heb veel mensen op wie ik volledig kan vertrouwen (omg.) / Ik voel me vaak in de steek gelaten / Er zijn voldoende mensen met wie ik me nauw verbonden voel (omg.).

Emotionele klachten

SiV: Hoe vaak hebt u gedurende de voorbij week last gehad van de volgende klachten? (1: zelden of nooit – 4: altijd of bijna altijd; gemiddelde) Moeilijkheden hebben om te ontspannen / Nerveus zijn / Snel geïrriteerd zijn / Angstig zijn.

Zelfwaardering

SiV: (1: helemaal niet akkoord – 5: helemaal akkoord; gemiddelde) Ik ben een waardevol persoon, minstens evenwaardig aan anderen (omg.) / Ik denk dat ik een aantal goede eigenschappen bezit (omg.) / Al bij al ben ik geneigd mezelf een mislukking te voelen / Ik ben in staat de meeste dingen even goed te doen als de meeste andere mensen (omg.) / Ik heb niet veel eigenschappen om trots op te zijn / Ik neem een positieve houding aan tegenover mezelf (omg.) / Over het algemeen ben ik tevreden over mezelf (omg.) / Ik wou dat ik meer eerbied kon hebben voor mezelf / Nu en dan voel ik me nutteloos / Soms denk ik dat ik nergens goed voor ben en helemaal niet deug.

Perceptie van gedrag in de relatie

Weinig communicatie

SiV: (1: helemaal niet akkoord – 7: helemaal akkoord; gemiddelde) Ik praat vaak met mijn partner over persoonlijke problemen / Ik praat vaak met mijn partner over dingen waarin we beiden geïnteresseerd zijn / Ik praat vaak met mijn partner over leuke dingen die er die dag gebeurd zijn.

Weinig steun

SiV: (1: geen steun – 4: veel steun; gemiddelde) In welk mate wordt u door uw partner gesteund... bij beslissingen rond uw werk of opleiding / bij zorgen of eventuele problemen met uw gezondheid / bij de besteding van uw vrije tijd en uw sociale contacten / bij allerlei praktische zaken die u moet doen / bij meer persoonlijke zaken die u bezig houden.

Ruzie en meningsverschillen

SiV: Hoe vaak hebt u gedurende de voorbije twaalf maanden met uw partner ruzie gehad over (1: nooit – 5: altijd; som indien score >3) Het beheer van het geld / De organisatie van de vrijetijdsbesteding / Het uiten van gevoelens / Relaties met vrienden / Het seksueel leven / De relatie met ouders en/of schoonouders / De huishoudelijke taken / Het werk of de carrière / De opvoeding van de kinderen / Het alcoholgebruik.

GGs: Heb u gedurende de voorbije 12 maanden met uw echtgeno(o)t(e) /partner meningsverschillen gehad over (1: nooit – 5: zeer dikwijls; ooit over iets versus nooit over niets) huishoudelijke taken / geld / organisatie van de vrijetijdsbesteding / seksueel leven / de relaties met vrienden / de relatie met (schoon)ouders?

Agressief gedrag

SiV: (1: nooit – 7: dagelijks; som indien score >4) Hoe vaak hebben de volgende situaties zich in de voorbije twaalf maanden voorgedaan tussen u en uw partner? Elkaar verwijten maken / Schreeuwen of roepen / Lichamelijk geweld gebruiken / Met iets gooien of met opzet iets stukmaken / Niet meer met elkaar praten.

Perspectief op samenblijven

GGs: Hebt u gedurende de voorbije 12 maanden overwogen om uw relatie / huwelijk te beëindigen? (ja/nee)

Bent u van plan de relatie met uw echtgeno(o)t(e) / partner te beëindigen de komende 3 jaar? (1: nee zeker niet – 4: ja zeker wel: 1 versus 2,3,4)

SiV: Dacht u de voorbije 12 maanden wel eens dat uw relatie met uw partner in moeilijkheden was?(ja/nee) /Dacht u er de voorbije 12 maanden wel eens aan om uw relatie te beëindigen? (ja/nee)

Gezondheid

GGs: Hoe is uw algemene gezondheidstoestand? (1: zeer goed – 5: zeer slecht; 1,2 versus 3,4,5)

SiV: Hoe is uw algemene gezondheidstoestand? (1: zeer slecht – 5: zeer goed; 1,2,3 versus 4,5)

GGs: Hebt u een langdurige ziekte of chronische aandoening? (ja/nee)

SiV: Hebt u een langdurige ziekte of aandoening? (ja/nee)

GGs: Bent u belemmerd in uw normale dagelijkse bezigheden vanwege lichamelijk en en/of mentale problemen? (ja/nee)

SiV: Hebt u in de voorbije 2 weken last gehad van de volgende lichamelijke klachten? (ja/nee; som) Rugpijn / Maag- en darmklachten / Hoofdpijn / Pijn in uw borst of hartstreek / Nek- of schouderpijnen / Spierpijnen in de ledematen / Aanslepende vermoeidheid / Tintelingen of verdoofd gevoel in de ledematen.

Opvattingen

GGs: (1: helemaal akkoord – 5: helemaal niet akkoord; gemiddelde) Huwelijk is verouderde instelling / Partners kunnen samenwonen zonder trouwplannen / Huwelijk is band voor het leven(omg.) / Scheiding beste oplossing bij ongelukkige relatie.

(Omg.)=omgekeerd gescoord.